

l'ullal 32

tercera època

revista del cpfpa
francesc bosch i morata
xàtiva
juny 2020

sumari editorial

participació de l'escola

Les informacions...
Rafael Cháfer

Rotas (ressenya).
Marta Peris Mateu

No.
LB

Los abusos y maltratos
a los adolescentes.
Rafa Cháfer

El que no s'anomena,
no existeix.
M. Nieves Roselló

El turisme 3.0.
Martín Roses Mas

¿Vas a querer bolsa?
Juan José Mompó Roselló

Historia de una
pandemia.
Elisabeth PC

El muro
de los pareados.
Ges2 matí

Somni.
Alicia Benavent

Danza expresiva.
*Participantes del taller
de Danza expresiva*

La danza és medicina.
Rakel Ferrero

La bondat i beneficis
de la pràctica del ioga
i pilates.
Maria Soler

L'Esqueix-2019...
Tornar a casa.
Pilar Bosch i Morata

L'Esqueix-2019...
Un guardó que ens empeny
endavant en un any
tan excepcional.
*Josep Vicent Frechina
i Andreu Ginés i Sánchez*

escola oberta

L'aprenentatge durant tota
la vida de les persones
i les comunitats com a suport
de les societats justes.
*Jorge Osorio Vargas,
Universitat de Playa Ancha,
Chile.*

Una educació,
moltes pràctiques
(sobre *L'aprenentatge
durant tota la vida*
de les persones i les comunitats
com a suport de les societats
justes)

Fotografies i dibuixos

editorial

Aquest curs, el vàrem començar amb un muntó d'iniciatives a executar: xerrades, exposicions, taules redones... posant en valor i visibilitzant els 40 anys de treball amb un projecte-procés molt clar: garantir una educació popular que acompanye a les persones joves i adultes a desenvolupar les seues potencialitats, a descobrir les seues capacitats, a fer ús de la seua llibertat, a somiar i planificar-fer els seus projectes de vida: actuant, transformant l'entorn, organitzant-se, participant i construint, junt amb les altres una societat més justa, igualitària, no patriarcal... en la qual la igualtat d'oportunitats no siga una utopia sinó una realitat que creem i transformem en un procés de continua millora.

taller de premsa

Coordinació: Paqui Borox i pep aparicio guadas

Consell de redacció: Paqui Borox, Tere Vila, Isabel Aparicio, Encarna Such, Ferran Lerma, Victoria Vercher, Rafael Cháfer, Fina Cuenca, Vicent Penalba, Nieves Roselló, Melodie Pont, Isabel Chorques, Aurora Sánchez, Herminia Guerrero, Loli Burgos, Consol Pons Garcia, Vicent Marchirant i pep aparicio guadas.

Traducció i correcció: Neus Benito, Manuela Fuentes, Lorena Ordiñana i Isabel Aparicio.

Coberta: Rafa Aguado, fotografia.

Nota: Coberta de la revista l'Ullal 31: Javier Juan Belda

Contracoberta: Antonio Benito Almiñana, dibuix.

Fotografies: Taller de Premsa i de Fotografia; Rafa Aguado, Encarna Oliver; José Luís Duet; Miguel Mollá; Míriam Capellán; Ricardo Vera; Rosa Monago; Vicent Marchirant

Dibuixos: Taller de Dibuix; Maria Claur; Ana M. Gisbert Calabuig; Carmen Casanova Hostench; Carmen Roca Fernández; Conchin Castelló Canut; Emilia Torregrosa Soro; Enri Mollà Company; Javier Juan Belda; Mariví Sanchis Almiñana; M. Natividad Miralles Masanet; Paquita Moyá Navarro; José Andrés Pérez Bellido.

Per altra banda, altra faena que venim fent ha estat lluitar contra la desmemòria —del passat i del present—, puix com canta Raimon: “*la immensa gerra d'oblits/cada vegada és més plena/Malaguanyat el país/que no es pren la gran faena/de lluitar contra l'oblit*”... en això estaven, per exemple des de 1990, i en això estem, ara mateix, perquè ens importa la nostra gent, la nostra llengua, la nostra cultura, el nostre xicotet País Valencià... i perquè hem construït una escola lliure, emancipada, dialògica i hospitalària... al servei de la ciutadania i amb un clar horitzó formatiu i sociopolític: mitjançant la paraula i les accions posar en peu d'educació la nostra condició ciutadans i ciutadanes compromesos, radicals... que no oblidem...

Tindre coneixements d'informació no és el mateix que *empapar-se* d'informació.

El principal mitjà de comunicació de masses i el més consumit és la televisió. La tenim en els nostres habitatges i la rebem en imatges i paraules, és còmode per al consumidor donat que no ha de fer cap esforç per tal de consumir la informació.

Elaborada i feta per directius de la comunicació i gestors de la informació, el quals es dediquen a organitzar les dades d'informació en benefici de l'empresa o govern pel qual treballen. Tenen opinions i ideologies que defineixen i donen la informació que ens interessa, de manera incompleta, camuflada, ràpida, distorsionada, etc.

Deguem analitzar les informacions que rebem i si no les compremem, buscar altres fonts d'informació per tal de comparar, i preguntar-nos per què és d'eixa forma i no d'altra... hem de fer una lectura crítica...

Dibuix: Maria Claur

La pel·lícula *Rotas* està dirigida per Luís Lorente, és de gènere documental, drama..., que es va estrenar el 2016 i la va produir Numérica Films.

Celia està sent víctima de violència de gènere, el seu home no dubta a agredir-la quan fa coses que a ell no li agraden. Ella, farta de les seues agressions decideix anar-se'n de casa i buscar auxili en el centre d'acollida.

Allí coneix a Consuelo, víctima també, que l'ajudarà a recuperar la seua autoestima i a tornar a voler-se. Les dues creen un vincle molt fort i mitjançant la dansa expressaran els seus sentiments. Malgrat tot, les dues prendran decisions que les conduiran per camins diferents.

Paral·lelament, dones que han estat víctimes de violència de gènere, en la vida real, ens conten les seues experiències i conviden a la valentia.

La lluita és lenta, però es pot sortir d'aquest infern.

Personalment, pense que hi ha escenes molt dures, però molt reals, per tant, l'objectiu principal de la pel·lícula està aconseguit. Des de l'inici a la fi, pots sentir el que les protagonistes estan vivint, i amb els testimonis la credibilitat dels fets es reforça. És quasi inevitable empatitzar amb les protagonistes i les víctimes.

Malauradament, les dones ens trobem en un moment de lluita per, literalment, salvar les nostres vides. Moltes han sigut i són maltractades, finalment assassinades. Si coneixes a algú que encara pensa que les dones som unes «exagerades» convida'l a veure-la per mostrar-li la realitat.

Dibuix: Carmen Roca Fernández

Quan escoltem aquesta paraula, a molts ens ve a la ment «*no* és *no*». Bé, està bé, perquè fins *no* fa tant, a les dones alguns «xavals» o «homes» ens deien coses com: «quan una dona diu *no*, en realitat vol dir sí» o «es que hi ha dones que *no* saben el que volen» (ho dic suau, però és una altra expressió la que utilitzen). Els homes si?! Carai, que màquines!

Si parlem del sexe (i escolte la decepció d'alguns), cregueu-me si us dic que si una dona pareix *no* tindre-ho clar, és perquè *no* vol, perquè *no* he conegut en la meua vida a cap dona que dubtara en aquest aspecte. Cap, mai. Una altra cosa és que es plantegen si els pot repercutir de forma negativa en la seua vida, o si els val la pena. En aquest cas, estariem parlant d'una altra cosa: de coherència, de dones que es qüestionen les coses, que pensen o passen per una crisi d'identitat (que acompanyen als éssers humans)... entre d'altres.

Estic molt cansada d'escoltar dir a «homes» i «xavals» (també a algunes «dones» i «xavales») que pràcticament sols són feministes les dones que sempre diuen sí. Pense que és una de les coses que més mal ens ha fet a les dones: que sempre hem de dir sí, sempre hem d'estar disponibles per a tot i per a tots, eixes anomenades «perfectes». Per a qui?

Quan jo tenia 12 anys, una amiga estava comprant en una botiga i jo era fora, mirant a l'aparador una cosa que necessitava i m'agradava molt. Aleshores vingué una persona major i em digué: «si te'n vens de viatge amb mi, et compre el que vulgues, tinga el preu que tinga. El que vulgues». Jo no vaig reaccionar. En eixe moment que va eixir la meua amiga però ell va insistir: «només has de vindre de viatge amb mi! No hauràs de fer res més! I et compre tot el que vulgues!». Jo vaig respondre: «*no*, gràcies» i la meua amiga li va dir: «jo sí me'n vaig amb vosté!» al que ell respongué: «*no*, vull que se'n vinga ella» i tornant-se a dirigir a mi, va insistir: «estàs segura de què no? només has de vindre-te'n de viatge, res més, i et compraré tot el que vulgues, valga el que valga». Jo, agafant a la meua amiga de la mà i anant-me'n li responguí novament: «*no*, gràcies».

Aquell dia vaig aprendre varies coses: que m'atreien els homes ben vestits, amb classe, com el meu avi: un home que procedint de la pobresa més absoluta, es va refer, en tots els sentits, convertint-se a més a més, en

un home tan elegant, que fins i tot avui en dia les dones més majors em parlen d'ell com un dels homes més atractius que han conegut. Era un home que s'arreglava molt, sempre amb barret, gavadina, ben pentinat, perfumat i afaitat, amb el seu rellotge i segell d'or, molt gran i la seua creu al coll, sempre amb camisa (en estiu arromangada) i pantalons de pines, les sabates de pell i sempre brillants i les ungles de les mans sempre impol·lutes. Era tot un espectacle observar-lo abans d'eixir de casa, i el caràcter i la intel·ligència l'acompanyaven: parlant podia aconseguir tot el que volguera, i així ho va fer en vida.

I també vaig aprendre que hi havia coses que *no* podien comprar els diners: la dignitat.

La meua amiga venia d'una família humil, sempre vista per la resta d'amigues com una xica molt espavilada, cuca i de pocs valors. Dit d'una altra forma: d'eixa classe de gent que si per arribar on ella vol ha de perjudicar-te, no s'ho pensa. Per desgràcia ho vaig patir en varies ocasions i sempre la justificava, fins fa relativament poc de temps: ja *no* és amiga per decisió pròpia, la seguísca estimant i tinc una relació cordial, però ja *no* em deixa utilitzar.

Jo en canvi, venia d'un altre lloc: mon pare era funcionari i ma mare treballava. Així i tot, els meus germans i jo *no* hem tingut una vida còmoda (menys que els nostres amics, etc.) i per motius que *no* venen al cas, jo *no* tenia la possibilitat de comprar-me l'objecte d'aquella botiga (recorde perfectament el que era, però *no* vaig a dir-ho, perquè vull donar la justa mida que tenen per a mi les coses materials, o siga, cap, encara que les que tinc les cuide molt, tant es així, que conserve coses de quan era molt xicoteta per un valor més sentimental). Vaig estar estalviant durant prou de temps per a poder comprar-me'l i m'agradaria dir que m'ho vaig comprar amb els meus diners, però la veritat és que quan vaig tindre la possibilitat, ja s'havia venut. *No* em va saber malament per l'objecte en si, ja que estava acostumada a *no* tindre moltes coses, a la frustració (tan necessària de sofrir avui en dia per tanta gent, però per damunt de tots, pels xiquets) a tindre necessitats més urgents i a diferenciar clarament les fictícies de les reals.

En aquella època i durant prou de temps, vaig rebre moltes motivacions quasi sempre econòmiques, altres per inferioritat de posició, diré en molts àmbits, per a dir sí i, encara que per dir *no*, el camí ple de traves,

no va ser gens fàcil i no tingué molta sort en voler millorar la meua vida i llaurar-me un futur millor, vaig caure una i milers de vegades, però no em vaig arrugar i sempre m'espolsava i anava amunt altra volta. És difícil volar quan esperes la caiguda. D'aquelles caigudes guarde cicatrius que m'acompanyaran tota la meua existència, però que componen la complexa dona que soc avui. Vaig tardar prou de temps en saber el que volia fer i ser, però tenia molt però molt clar, el que *no* volia ser i cregueu-me si us dic que de vegades això és més important.

De vegades va ser un malson, resultat del cansament, temps perdut i somnis frustrats, per *no* dir sí.

He vist a moltes dones que m'envoltaven dir sí al que jo vaig dir o hagués dit *no*, i malauradament com, mentre unes viuen en presons d'or (prenent ansiolítics –algunes d'elles antidepressius) fingint una «vida perfecta», uns «fills perfectes», un «marit perfecte» i moltes coses, molt cares, «perfectes». Altres han caigut en l'alcoholisme o la drogoaddicció o totes dues. Sols unes poques s'han lliurat amb molt d'esforç. La diferència és clara: són lliures.

Fa un temps, una sèrie de circumstàncies em varen dur a dir sí, cada vegada que algú em necessitava, incondicionalment ajudava a tothom que m'envoltava, una i mil vegades, amb un desgast que *no* servia per a res, perquè *no* avançaven, persones que em miraven, però *no* em veien i que sempre em cridaven quan les coses anaven mal, mai per preguntar-me com hi era jo. Era com la peça d'un mecànic per a reparar un cotxe: necessària quan es trenca per a que tots els engranatges funcionen, però *no* mentre el cotxe funciona. Feia tot el necessari per complir el que s'esperava de mi. Volent encaixar en un món que, sentint-ho molt, he de dir que no em satisfia, que m'avorria. Em vaig oblidar de mi, se'm va oblidar dir *no*. Era mare de, filla de, parella de, germana de, amiga de... de. Se'm va oblidar que era dona, independent, lliure i tot el que amb molt d'esforç era realment, en essència.

Curiosament, altres esdeveniments em van dur a adonar-me de que *no* era el que volia, que *no* era feliç, i vaig tornar a aprendre a dir *no* (de nou) quan *no* volia fer alguna cosa, o *no* volia callar. Vaig perdre a molta gent pel camí, i si he de ser sincera, més bé em van perdre a mi, alguns perquè els vaig deixar anar i altres perquè em vaig allunyar jo.

Va ser molt dur, encara ho és, però la gent que es va quedar és gent que em respecta a mi, als meus i els meus espais o moments de solitud, a la que sí trobaria a faltar, als que i encara que no els demanaré-acceptaré ajuda, sé que si ho necessitara podria demanar-la, que també tenen cura de mi, que s'esforcen per conèixer-me i entendre'm, que m'estimen com jo necessite i com jo soc, que em recolzen amb la necessitat de retrobar-me i s'adapten, a la gent que vull dir sí, però també puc dir *no*.

Aquest estiu una persona que no havia parlat amb mi més de dos vegades, en una conversa relativa a com de cars que eren alguns regals avui en dia, em digué: «a tu mai t'hauran fet un regal tan car, a què no?». Vaig respondre que no, supose que en primer lloc perquè clarament era el que ell esperava escoltar, i qui era jo per a decebre'l? Després (i encara que em va incomodar i plantejar que nassos li havia dut a deduir això de mi?) perquè jo no tinc la necessitat de demostrar o desfer un prejudici classista sobre la meua persona, eixes etiquetes m'han acompanyat tota la vida, açò mai ha precisat el meu esforç. I la veritat és que no em vaig parar a pensar-ho (i açò sí diu molt de mi i del que sí soc) perquè quan pense en regals, he d'esforçar-me en recordar els cars. D'altra banda, sempre tinc un al cap, un que *no* va tindre cap despesa econòmica i que és per a mi: el regal més bonic que ningú m'ha fet mai.

Pense que és molt fàcil ser feminista quan es té la butxaca i la panxa plena, quan has tingut una vida diferent a la que jo he vist i viscut.

Jo vinc d'una altra classe de feministes: les que malgrat trien ser lliures amb un coratge del que molts ni han sentit parlar: tres voltes rebels, de les incòmodes (no problemàtiques), de les que la majoria veu plenes de contradiccions (per què *no*, com *no*?!), dins del que els demés veuen caos, incoherència i volen canviar-nos o etiquetar-nos, al nostre món, al meu, tot té molt de sentit, de les que diuen: *no*, gràcies.

Los abusos y maltratos a los adolescentes. Rafa Cháfer

Los padres, familiares, etc. solemos pensar que los abusos y maltratos solo lo sufren otros adolescentes, esto es un error muy común, pero cualquiera los puede sufrir.

Las cifras son alarmantes, cada año aumenta el número de víctimas por sufrir alguna clase de maltrato o abuso sexual.

La mayoría de abusadores sexuales suelen ser personas amables, sociales, no agresivas, pueden ser de confianza, como un familiar, un vecino, un monitor, etc.

También es muy preocupante el aumento de pederastas en las redes sociales, estos entablan amistad con adolescentes por internet, a través de *chats*, en los cuales reciben información, fotos, etc. de los adolescentes, en algunos casos se entabla amistad, llegando incluso a cometer algún tipo de abuso sexual.

Los maltratos y violencia sobre adolescentes, física o psíquica, están aumentando en la sociedad, debido principalmente al aumento de la injusticia y la pobreza social. Se ejerce dentro del entorno familiar y social del adolescente.

El que no s'anomena, no existeix. M. Nieves Roselló

Voldria fer una reflexió sobre la importància que té el llenguatge en la nostra manera de vore i situar-se en el món o en la societat. El primer que hem de tindre clar, és que el llenguatge no és una cosa estàtica, innata, natural... és un fet cultural, social i a la vegada dinàmic, és a dir, es transforma al mateix temps que anem transformant-nos nosaltres. Té moltes característiques com, consolidar creences, comportaments, idees, pensaments i el més important, el llenguatge és una manera de comunicació. En poques paraules «el llenguatge no té gènere, sinó l'ús que fem d'ell»

L'ésser humà va adquirint nocions del llenguatge, anem fent-lo més ric, interioritzant elements del món exterior i de l'entorn on vivim, allò que els estudiosos anomenen «la socialització primària, secundària i terciària». Els xiquets i xiquetes van adquirint models de comportaments,

estereotips, prejudicis, i el més important, van fent canvis al llarg de la seua vida.

En un idioma com el nostre hauria de ser molt fàcil afegir el sufix a una professió per a referir-nos a un home o dona. D'aquesta manera parlàrem d'infermeres o infermers, mestre o mestra. En la majoria dels casos, el problema és que el femení no existeix, malgrat existir moltes dones exercint les professions en l'actualitat. Per això, a vegades no sabem si dir «la metge» o «dona metge» o «la metgessa». Açò va passant cada vegada més, doncs les dones van incorporant-se a sectors que abans eren únicament desenvolupats pels homes.

Passat el temps, ¿la societat ha evolucionat? És a dir, ¿l'ésser humà ha fet canvis per a la igualtat? ¿Té importància el llenguatge a l'hora de triar professió? Aquestes preguntes em passen pel cap més d'una vegada i veritablement no trobe resposta.

Ja en les societats primitives hi havia divisió sexual en el treball. L'home quedava en les esferes de representació política i de treball remunerat, és a dir, en l'àmbit públic, i la dona ocupava les esferes de cura de les persones i del treball no remunerat, en l'àmbit privat. Hui en dia aquesta elecció es justifica amb un condicionament que comença a l'escola. Des de xicotetes els xiquets i xiquetes es veuen espentades o dirigides moltes vegades de manera inconscient, a l'elecció d'unes o altres assignatures, o les pròpies joguines ja van condicionant i orientant cap a diverses professions

Això fa que els homes predominen en l'àrea de la tecnologia i les ciències, mentre que les dones exerceixen majoritàriament les carreres de salut, educació i ciències socials. I jo pregunte, després d'aquesta reflexió:

¿Les dones estem preparades per a la cura i els homes per a la ciència? ¿Per què aquestes situacions? Aleshores, ¿existeixen professions masculines o femenines?

¿Tot condiciona i determina la importància més enllà de la biologia o de la tradició?

Espere que qui llija aquestes paraules li generen tanta confusió com a mi.

Actualment el turisme està canviant. Hem passat d'oferir un turisme tradicional de sol i platja a un turisme modern més conegut com «turisme 3.0».

La nova tipologia de turista és la d'una persona que realitza activitats diverses con descens de barrancs, ràfting, espeleologia, hidrotrineu, cicloturisme, etc. De fet, la pràctica d'aquestes activitats, que s'inclouen com a turisme d'aventura, ja no és minoritària perquè segons l'OMT la despesa per turista està al voltant de tres mil dòlars per setmana.

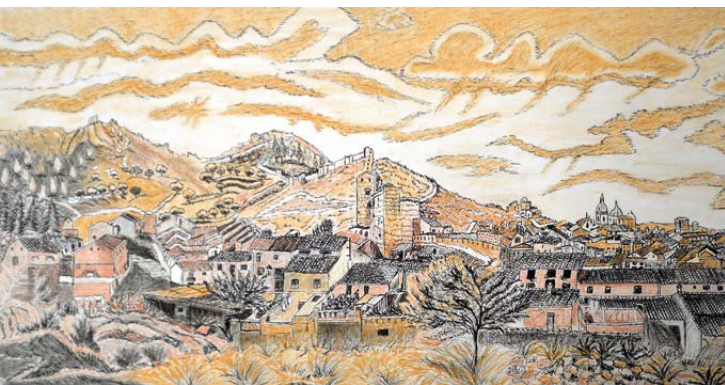
El perfil del turista 3.0 és buscar noves experiències i sensacions que s'han de donar en llocs amb condicions extremes i úniques. El turista té un alt poder adquisitiu, utilitza les «TIC» per personalitzar el seu viatge i, sobretot, li agrada viure un estil de vida saludable, amb el que açò comporta, adquisició de roba, objectes, cosmètica, suplementos alimentaris... per a l'aventura que va a viure.

Impulsar noves modalitats turístiques és una bona idea, ja que suposa una oportunitat per atraure un altre tipus de visitant a una destinació turística. A més, el fet que una destinació tinga una oferta més variada, origina avantatges competitius, perquè aquesta ofereix més productes i la qualitat augmenta respecte a altres destinacions.

No obstant això, aquestes noves modalitats de turisme generen desavantatges com l'alt cost de dur-les a terme, la seua adaptació a l'entorn i

la falta de implicació de tots els agents que la promocionen i comercialitzen.

En definitiva, cal impulsar noves modalitats de turisme per satisfer les necessitats emergents del mercat.

Dibuix: Enri Mollà Company

Aquestes quatre paraules, que formulen una interrogació i que semblen completament asèptiques, no són més que la part visible, dia a dia, d'un problema que ens afecta. Podríem pensar que el consum indiscriminat de bosses de plàstic és un monstre al que comencem a posar cara, però que ja sabem els seus efectes, però no. El problema és molt més silenciós, l'hem interioritzat i normalitzat d'una forma tan inconscient que s'ha tornat completament transparent.

Són paraules que escolte en boca de valencianoparlants, un mínim d'un parell de vegades per setmana, sempre que visite una coneguda superfície comercial estesa per tot el territori estatal. Vivim a Xàtiva, Alzira, l'Alcúdia o València, tots pobles valencianoparlants, malgrat això, el personal que atén les caixes al supermercat comença la seua interacció amb una frase en castellà, canviant ràpidament al valencià quan contestem en la nostra llengua.

A què es deu aquesta tendència? Molt probablement siga conseqüència de la política de comunicació de l'empresa que, malgrat ser d'origen valencià, fa totes les comunicacions dins dels seus locals en la llengua de Cervantes: «*Queridos clientes, les informamos...*»

Però aquest no és l'únic cas de discriminació lingüística que patim els valencians. Un cas més sagnant si cap, és quan aquesta prové d'un àmbit públic, on es suposa que qui ens atén coneix la nostra llengua.

No fa molt de temps, vaig escoltar un testimoni d'una persona amb un problema de salut, aquesta persona estava citada a la Unitat de Traumatologia d'un conegut hospital de la nostra comunitat, i quina va ser la sorpresa al explicar-li al traumatòleg el seu problema, el metge la va interrompre bruscament per demanar-li que ho fera en castellà, perquè ell era una persona que venia de fora i no tenia perquè atendre als seus pacients amb una llengua que li era aliena. A més a més li va recomanar que demanara cita amb un altre traumatòleg si insistia amb la idea de continuar expressant-se en valencià, ja que ell no estava capacitat per atendre-la.

La situació va esdevindre més bé tensa, ja que el malalt es trobava amb la disjuntiva de canviar-se a una llengua encara que coneguda no sent la seua o mantindre's en el seu dret tal i com marca el nostre Estatut d'Auto-

nomia, de ser atès en la llengua pròpia, malgrat que això comporte tornar a repetir tot el procés de demanar data i esperar temps a ser citat. Doncs aquesta persona va optar per la primera opció, ja que es trobava molt malament i no volia ni podia tornar a esperar mesos per a la nova cita.

Aquesta opció, que molta gent pot defensar com la més sensata i ràpida, és fàcil d'aplicar a persones que dominen les dues llengües i no tenen cap problema d'entendre i d'explicar-se, però este no és el cas, perquè ací es vulnera el dret d'expressar-se i que el seu interlocutor almenys l'entenga, i en este cas en concret la comprensió és fonamental, per a que cap paraula mal contextualitzada marque la diferència d'un bon o mal diagnòstic.

En resum, no és sols normalitzar que «*nos ofrezcan bolsas*» per defecte, és la possibilitat de perdre la nostra capacitat de fer el dia a dia en la nostra llengua.

Historia de una pandemia. Elisabeth PC

Las calles se han paralizado.

El ruido, los coches, el barullo de la gente saliendo de prisa del bus, los choques y las paradas a media mañana en un café para sustentar el cuerpo del tremendo día que espera.

Las agendas se vacían, los proyectos se posponen y el mundo se hipnotiza.

Solo puedo oír el sonido de los pájaros y el suave latido de mi corazón, siempre apresurado, ahora sosegado.

Pero el mundo respira.

El paisaje parece más hermoso desde mi ventana.

Pero la oscura realidad siempre tiene un lado negativo. La gente se muere con esta pandemia, un virus dañino aborda tu cuerpo y muchos no logran superarlo, dejando a sus familias desconsoladas llorando un alma y un cuerpo que ni siquiera podrán velar. Su llanto hace eco en nuestros sentidos, pues de algún modo todos lloramos por ellos.

La sanidad lucha sin descanso, los cuerpos se amontonan en pasillos sin final. No hay suficientes manos para atenderlos, la mayoría se contagia

intentando salvarlos. Se hacen hospitales rápidos y campañas solidarias por personas comunes elaborando productos que necesitan.

Los militares desinfectan nuestras calles vacías. El olor a despedida está latente.

Pero el mundo respira.

Los mayores son vulnerables, pero luchan con el corazón más potente y nos animan y dicen que saldremos de esta, mostrándonos así su más pura fortaleza.

Pasan los días y la cosa no mejora, el número de muertos aumenta, los recursos son escasos.

Las calles siguen vacías.

Pero el mundo respira.

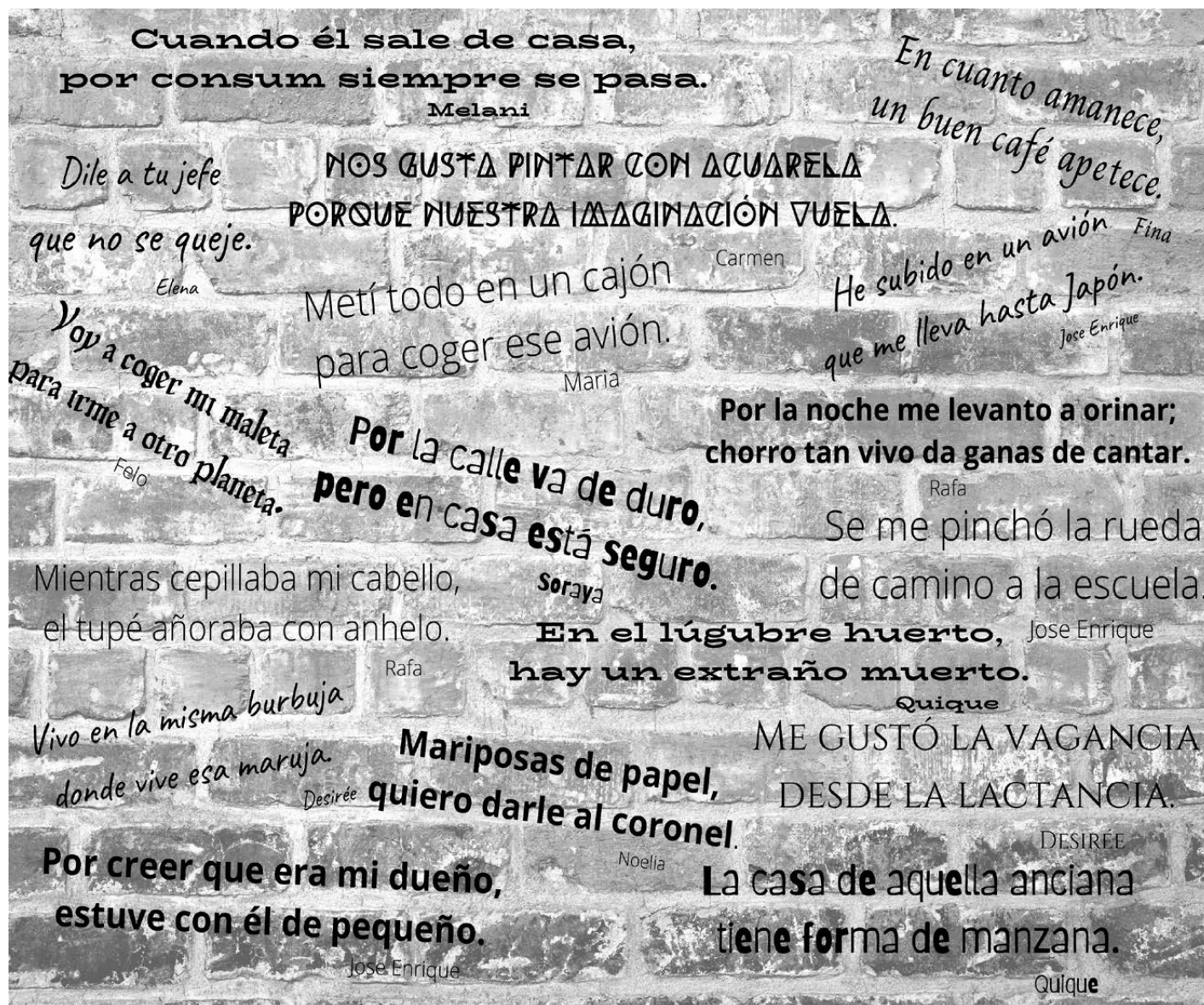
Hemos aprendido mucho, a estar separados pero más unidos que nunca, también que somos vulnerables pero que juntos no lo somos tanto, la generosidad y solidaridad sí habita en nosotros y ni siquiera lo sabíamos, también a valorar el tiempo y a disfrutar de lo verdaderamente importante, valorar cada segundo de ese reloj detenido en el tiempo.

Luchamos juntos esta gran batalla, sin armas, solo una, la más preciada de todas, nuestra vida.

Pero el mundo respira.

Dibuix: Carmen Roca Fernández

De sobte res és el mateix
Mire al cel i no ho veig
El sostre de ma casa ha enfosquit
No sent soroll

Tan sols quietud i silenci
plors allunyats
em dol l'ànima
la saviesa s'ha perdut

Vull somriure i no puc
L'angoixa m'oprimix
despertem d'este mal somni, perquè
veritat que és un somni?

Danza expresiva. Participantes del taller de Danza expresiva

Muchos hemos leído sobre la danza y sabemos que es un lenguaje corporal universal que nos brinda grandes beneficios tanto físicos como psíquicos. Nosotros a nivel de grupo hemos tenido esta experiencia, cada uno intentamos transformar en palabras lo que sentimos en cada clase y este proceso puede ser diferente para cada cual, debido a que cada persona lleva consigo sus propias vivencias y estados de ánimo que nos da la vida cotidiana, así que al finalizar cada jornada ya es habitual manifestar lo vivido.

Una cosa es leer u oír lo que se dice de la danza expresiva y otra es vivirlo; experimentar esa sensación de *Libertad de tu propio Yo*, donde cada uno nos damos el permiso para sentir, para que fluyan nuestros sentimientos y emociones, buscando abrir canales de nuestros cuerpos, entrelazando meditación y acción, rompemos lo cotidiano y tratamos de recopilar energía positiva. Es nuestro propio movimiento, con o sin reglas, con el que creamos un proceso de comunicación, que nos permita autodescubrir y entrar en conexión con cada célula de nuestro cuerpo, creando un espacio psicoconsciente, logrando una desconexión de lo real con lo imaginario, donde podemos escucharnos nosotros mismos, generando emociones, liberándonos del estrés que nos trae el día a día.

Después de cada clase salimos renovados y felices, sentimos que hemos sacado las energías negativas, como la tristeza, la ansiedad, la rabia o el enfado. Normalmente sabemos que hacer ejercicio tiene muchos beneficios y el hecho de aprender en un lugar dedicado a ello, con maestros(as) idóneos, en el tema y con personas que estén dispuestas a experimentar cosas que superen por completo el conocimiento previo adquirido.

Nosotros como grupo queremos hacer una invitación extensa a que vivan esta experiencia y hagan de ella un hábito personal de *Encuentro contigo mismo*.

Agradecimiento a la Maestra de Danza Expresiva Rakel Ferrero

Agradecimiento a la Escuela Francesc Bosch i Morata

La dansa és medicina. Rakel Ferrero

Al llarg de la meua vida he pogut comprovar com la dansa allibera i fa felices a les persones que la practiquem i al mateix temps dona plaer a la vista dels qui la observen i gaudeixen d'ella. Si la dansa per ella mateixa ja és beneficiosa a nivell físic i mental, quan la utilitzem i la enfoquem amb finalitats terapèutiques podem aconseguir un canvi important en la salut emocional.

Practicar qualsevol tipus de ball augmenta la flexibilitat, la coordinació, ajuda a nivell cardiovascular, millora l'equilibri, ajuda a la socialització, reforça la memòria, l'autoconfiança, potència la creativitat, enforteix la musculatura, etc. A més a més, la dansa eleva el nostre estat anímic ja que fa que el nivell de les endorfines augmente i per tant l'estrés disminuisca.

A la dècada dels 40, va començar a sorgir la dansateràpia, que pertany als mètodes de la psicoteràpia i la teràpia corporal. Mestres de dansa contemporània van voler reemplaçar les formes rígides, estètiques i tècniques de la dansa clàssica per formes més naturals i expressives, per donar més importància al món interior. Es van adonar així que aquest tipus de moviments potenciaven més la creativitat, la plena consciència, l'espontaneïtat...

Hi ha molts estudis al respecte sobre l'eficàcia de la dansa per a certes malalties: dolor crònic, malalties mentals, estrès, depressió, fins i tot per a malalts de càncer. La dansa juga un paper molt especial en el món emocional. Les nostres emocions i sentiments es fan palesos a través dels gestos, postures i moviment en general i ocorre el mateix al revés, el fet de no gestionar bé les nostres emocions fa que el nostre cos es veja afectat amb alguna malaltia. La dansa, el moviment, ajuda a mantindre i restaurar el nostre equilibri interior, a trobar la unitat cos-ment-esperit, a tindre un benestar integral.

Quan el moviment, la dansa i la comunicació no verbal s'utilitzen de forma creativa, s'aconsegueix que la persona expresse de forma simbòlica els seus sentiments, inquietuds, desitjos, preocupacions... Després amb l'expressió verbal s'ajuda a que eixa persona siga més conscient del que ha expressat a través del cos, se n'adone i reflexione; així és com funciona la dansateràpia. Trobem que la dansa es pot utilitzar també per aconseguir

un efecte meditatiu i relaxant doncs hi ha certs tipus de moviments que requereixen una concentració i atenció que fan que la persona se centre totalment en el moment present i siga més conscient del propi cos.

Així doncs des de temps immemorials la dansa ha sigut, és i serà un mitjà d'expressió autèntic, a través del qual tenim la capacitat de manifestar la nostra interioritat. Tant fa l'edat que tenim, les nostres condicions físiques, socials, econòmiques, raça... tots podem utilitzar la dansa per alliberar energia i estrès, millorar el nostre físic, intensificar la memòria, distraure'ns, expressar els nostres sentiments, socialitzar-nos, connectar amb nosaltres mateixos, meditar..., és una vertadera medicina que com ja hem vist ens afavoreix a nivell físic, mental i emocional.

La bondat i beneficis de la pràctica del ioga i pilates. Maria Soler

Tant la pràctica de ioga com la de Pilates aporten grans beneficis per a les persones de qualsevol franja d'edat així com condició física. Si bé existeixen algunes diferències entre totes dues disciplines, el rang de compatibilitat és tan ampli que la pràctica d'una o fins i tot ambdues, ens ajuda a millorar no sols a nivell físic sinó també a nivell mental.

A nivell físic, el més destacat és que millora la flexibilitat i la qualitat de moviment de les articulacions, lligaments i tendons, treballant el to muscular, sense augmentar la seua grandària. Alhora s'enforteix la massa òssia, contribuint així també a mantindre el nostre cos estructural més sa, i així procurar un bon espai per als nostres òrgans vitals. En treballar la propiocepció corporal, millora l'alineació del nostre cos en l'espai, equilibrant de manera òptima la força de la gravetat. Una part molt important en la pràctica de ioga i Pilates és la qualitat de la respiració, augmentant així la capacitat i rendiment dels nostres pulmons, oxigenem millor cada cèl·lula del nostre organisme.

A nivell psicològic, totes dues disciplines ens ajuden a millorar la concentració, mantenint la ment totalment en el moment present, atenent a dirigir el flux d'atenció cap a la respiració. En el cas de Pilates, dirigida a enfortir el ***core** (tronc i pelvis) a més, aquesta atenció va unida a la concentració del flux de moviment. A més, en ser «conscients» del ritme respiratori, s'aconsegueix un flux més constant i equilibrat, per arribar a ser capaç al cap del temps, de calmar la ment del ritme frenètic i l'estrès a la qual se sotmet dia a dia, allargant i ampliant la capacitat pulmonar. Més ampli és el concepte de respiració o ***pranayama** en el cas de ioga, part essencial en la pràctica de ioga, sent el pont d'unió del cos físic i cos subtil en perfecte equilibri. Depenent de la

modalitat de ioga que es practique, també en moviment com en pilates amb un ioga més dinàmic, o bé mantenint la ***asana** o postura en posició estàtica, com és la pràctica de ***hatha** ioga.

En totes dues disciplines es nota una millora en l'estat anímic i ajuda a disminuir la fatiga i aclaparament de la nostra vida quotidiana. Si bé la pràctica de ioga és un art mil·lenari amb una filosofia intrínseca i un treball espiritual molt més profund que la metodologia de Pilates, les dues arriben a aprofundir subtilment més enllà d'una simple pràctica esportiva, arribant a un pla més conscient de l'ésser, al principi, i molt més profund amb el perfeccionament i constància en la seua pràctica.

El simple fet de dedicar una hora a l'escolta d'un mateix, de reconèixer com respon el nostre cos al moviment o a certes postures que en la vida quotidiana passen desapercebudes, fa que ens coneguem millor a nosaltres mateixos. Els minuts finals de la pràctica es dediquen a la relaxació, o com es coneix en ioga, la postura de ***savasana**, on deixem el cos jaure totalment relaxat, observant el flux de la respiració i acceptant també el flux de pensaments, sent conscients d'ells, reconeixent com es troba tant l'estat físic com el mental després de la pràctica, simplement deixant de fer, en quietud, facilitant la interiorització per a una pràctica més efectiva, arribant no sols a una simple pràctica física, sinó també activant la intel·ligència emocional.

Fotografia: Vicent Marchirant

L'Esqueix-2019... Tornar a casa. Pilar Bosch i Morata

Enguany commemorem el setanta aniversari de la mort de Francesc Bosch i Morata. Va tindre lloc, en el seu exili mexicà, un 25 de setembre de 1950, a l'edat de 49 anys. El seu cor va deixar de batejar, per les seqüeles de les ferides produïdes pel bombardeig d'un *Juncker* alemany, a l'ambulància on treballava, en el front de l'Ebre, en plena Guerra Civil.

Els descendents de Francesc Bosch i Morata som poques persones: els seus nets que som els dos fills que va tindre Paco Bosch, i el seu besnét Xesco. Però pensem que la família és molt més gran. La constitueixen totes les persones que estimen el personatge del nostre primer conseller de cultura. Gent que valora el seu treball i l'ha volgut recuperar.

Tornar a casa significa, per a nosaltres, restablir la memòria del nostre primer conseller de cultura en els llocs on va viure. Parlem del nostre agraïment a l'Ajuntament de Xàtiva en les activitats de les jornades «Record Permanent» que tingueren lloc en la seua estimada ciutat natal. Parlem també de la donació del seu arxiu personal a la Biblioteca Valenciana on qualsevol tindrà accés a estudiar el treball i la vida d'un personatge d'aquesta l'alçada. I també parlem del treball del Centre de Formació i de l'Associació de Persones Adultes de Xàtiva que du el nom del nostre avantpassat. Des de fa molts anys hem recolzat totes les activitats d'un centre que és un pont entre els valors de la Segona República, que va defensar el nostre avi, i la necessitat d'educar i aprendre en el món actual.

Francesc Bosch i Morata, per desig propi, va tornar a València des de les terres llunyanes de Mexicali. Però va ser dins d'un taüt de zinc, envoltat amb una senyera i amb un grapat de terra mexicana. Era l'any 1952 i aquest desig es va fer realitat gràcies a la seua família. En aquest sentit volem posar en valor la tasca d'una dona valenta, la nostra avia Pilar Trenzano, sense la qual el valuósíssim arxiu familiar no s'haguera pogut conservar. Malauradament, no vam conèixer el nostre avi, però sí que poguérem conviure més de trenta anys amb la nostra iaia Pilar, la qual ens va transmetre els valors republicans i el seu esperit de superació i resistència.

El record dels nostres avantpassats és un record trist per les injustícies que varen patir i per l'oblit al qual han sigut castigats. Ens queda l'esperança del reconeixement que suposen iniciatives, com ara el llarg documental,

estrenat enguany, baix el títol «Bosch i Morata. Sempre Els Quatre». Valorem molt positivament la col·laboració de les institucions que poc a poc van descobrint una figura tan desconeguda i tan important per a la història del País Valencià. *Tornem a casa.*

Fotografies: Rafa Aguado

L'Esqueix-2019... Un guardó que ens empeny endavant en un any tan excepcional. Josep Vicent Frechina i Andreu Ginés i Sánchez

Aquest any, excepcional com pocs, ja va començar amb un episodi meteorològic poc freqüent: la borrasca Glòria va arrasar sense pietat part de la costa del País Valencià i del Principat de Catalunya. Potser fou un primer avís que ens donava aquest planeta nostre del que hauria de vindre uns mesos més tard, qui sap. El cas és que entre les víctimes col·laterals d'aquesta gota freda fora de temporada hi hagué l'acte de lliurament del guardó l'Esqueix Francesc Bosch i Morata, que inicialment estava programat per al 20 de gener. I així, la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV) ens haguérem d'esperar per recollir aquest honor que tanta il·lusió ens fa.

Afortunadament, només calgué esperar poc més d'un mes per acudir a Xàtiva, a la casa del Centre Públic de Formació de Persones Adultes. Així, en un saló d'actes ple de gom a gom –com sol ser habitual, ens diuen, per aquestes contrades–, vam poder rebre el guardó, tot compartint protagonisme amb Pilar Bosch i Morata, neta de l'il·lustre polític xativí.

Per a la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià fou un veritable honor, a més d'una gran alegria, recollir aquest premi, perquè és el primer que rebem en reconeixement a la nostra tasca, i pel nom que porta. Sens dubte, Francesc Bosch i Morata és una figura cabdal de la nostra història, amb qui compartim tantes inquietuds i afanys. I també, per descomptat, és un honor per les diferents entitats que l'han promogut, que són exemple de feina i compromís, de defensa d'uns valors universals que compartim i d'una trajectòria que és també part important de la història recent d'aquest País.

La FedinesPV, però, només som representants d'un col·lectiu més ample: el dels centres i instituts d'estudis locals i comarcals (també coneguts com a IDECO o CEL). És en nom seu que acceptem i preuem l'Esqueix.

Els IDECO i CEL naixem com a resposta a unes necessitats que les institucions no cobreixen i, molt sovint, ho fem estimulats per la passivitat d'aquestes mateixes institucions davant els processos de degradació paisatgística, desaparició del patrimoni i desarrelament cultural que ens ha tocat viure. Tot i la seua diversitat i heterogeneïtat, els objectius compartits pels IDECO i CEL que conformem la Federació són, bàsicament, la recerca en els diversos

Fotografia: Rafa Aguado

campes de la cultura; l'estudi, la defensa i la difusió del patrimoni natural, lingüístic, cultural, històric i artístic comarcal o local; la sensibilització dels poders públics respecte a les necessitats culturals de la comarca o el poble que representem; la potenciació de la seua imatge entre els seus habitants i la contribució al manteniment de la seua personalitat; i la col·laboració amb totes aquelles entitats que canalitzen els seus esforços cap al desenvolupament de la nostra comarca o el nostre poble.

Són, al capdavant, objectius molt semblants als que portaren Francesc Bosch i Morata a fundar l'Institut d'Estudis Valencians, l'ambiciós projecte dedicat al conreu, la defensa i la revitalització de la cultura del País Valencià que, de ben segur, si la llarga nit franquista no l'haguera anihilat, faria hui el paper de la FedinesPV, nascuda el 1998 amb el propòsit d'extreure del seu estricte àmbit local o comarcal la feina desenvolupada pels IDECO i CEL, fent-los d'alguna manera visibles a la resta del territori i accentuant així la seua incidència social.

Així, esperem ser dignes successors d'aquells projectes transformadors en què tants hòmens i dones que somiaven un millor futur per al País Valencià dipositaren les seues esperances. Un futur on prevalgueren la igualtat social, els valors democràtics, la llengua i cultura compartides i el bé comú. L'Esqueix ens servirà, estem ben segurs, per no oblidar-los i no desviar-nos del camí encetat. Moltes gràcies!

L'aprenentatge durant tota la vida de les persones i les comunitats com a suport de les societats justes.

Jorge Osorio Vargas, Universitat de Playa Ancha, Chile.

Traducció: Neus Benito Ruzafa

El debat i les accions conseqüents amb el desafiament global que suposen els Objectius per al Desenvolupament Sostenible (ODS), en especial la Meta 4 sobre educació durant tota la vida, estan íntimament vinculades als continguts i aspiracions dels moviments ciutadans que protagonitzen la mobilització de la societat civil global davant l'actualitat. Els governs, els organismes multilaterals i les agències de Nacions Unides no són immunes als canvis que s'estan produint en la subjectivitat democràtica dels ciutadans i ciutadanes, que per la via de la generació de moviments socials crítics dels models neoliberals de globalització estan exigint un canvi paradigmàtic en els patrons de producció, consum i benestar eco-humans. Un factor de potencial fortaleza per al nostre moviment «d'educació permanent» és que un dels eixos principals de les mobilitzacions globals des de 2011-2012 ha sigut l'educació i la necessitat d'assolir igualtat, qualitat i gratuïtat en la provisió de serveis educatius de qualitat. Açò ha significat una crítica a les polítiques educatives economicistes i la demanda per una educació pública universal, que responga a les necessitats integrals d'aprenentatges tant de les persones com de les seues comunitats.

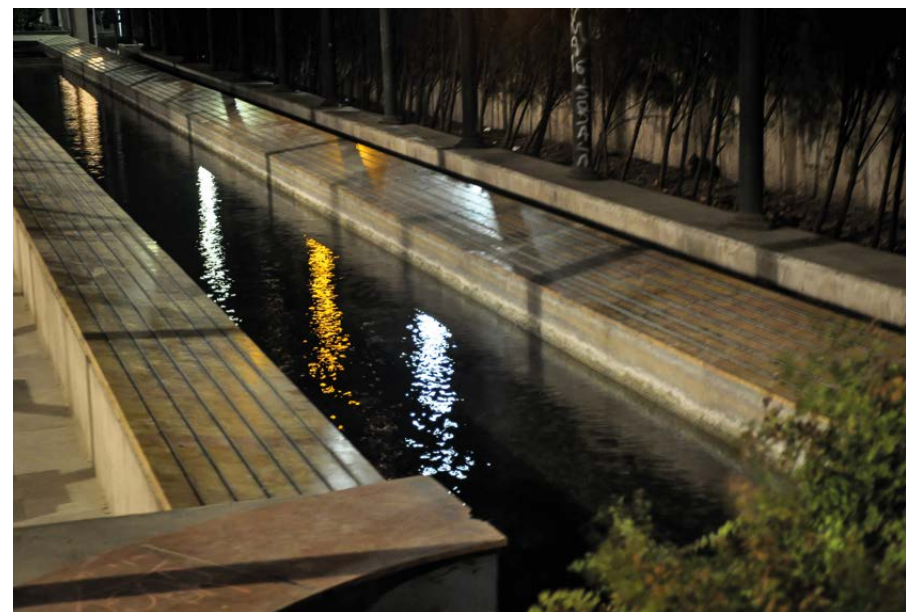
Si tenim en compte aquesta conjuntura, ¿què podem dir, mobilitzar, demanar i assolir des de la nostra identitat, tant com educadors i educadores responsables de processos formatius amb persones joves i adultes com «d'activistes ciutadans» del dret humà a l'educació durant tota la vida?

Com una contribució a aquest treball comú, que convoca a centenars de subjectes i organitzacions, proposem inicialment tres repertoris d'arguments:

1. *L'aprenentatge permanent com a dimensió transversal del desenvolupament eco-humà.*

Sent el nostre diagnòstic que la crisi econòmica actual és la manifestació d'una crisi global de caràcter civilitzador, que implica un canvi de paradigma en les formes de concebre i aconseguir el

desenvolupament humà —els continguts del qual estan associats a la cura dels ecosistemes; a noves formes de governabilitat de la seguretat humana i planetària (amb focus en temes com aliments, salut, canvi climàtic i dret humà a l'aigua); i al respecte a la diversitat cultural— és un requeriment fonamental que s'operen canvis en la manera que usualment s'entén, en les agències internacionals, el «desenvolupament», per tal de permetre el disseny d'estratègies que integren tota la dimensió del benestar humà, així com d'identificar les capacitats socials i culturals que són necessàries per a construir societats pròsperes, eco-sostenibles i socialment justes. La demanda per revisar el PIB com a únic mesurador del 'desenvolupament' permetria, alhora, donar-li als processos formatius, que segons diverses modalitats metodològiques, territorials, culturals, socials i d'edat configuren en l'actualitat l'«aprenentatge permanent», *una dimensió transversal i catalitzadora dels processos materials i subjectius que condueixen al benestar eco-humà.*

Fotografia: Encarna Oliver

2. *Polítiques de Desenvolupament i Estat de Garanties per al desenvolupament de l'educació de persones adultes*

Pobresa, nutrició, salut, educació de la xicalla han sigut per dècades alguns dels eixos dels programes globals de Desenvolupament. Pensar en la clau de les metes dels ODS implica revisar els resultats que han aconseguit les accions de les agències multilaterals, de la cooperació internacional al desenvolupament i dels governs nacionals. Sabem que aquests estudis llancen llums i ombres. Creiem que la cosa important ara és començar a concebre les noves estratègies, de manera holística, que apunten a la sostenibilitat eco-humana de les societats. I factors clau d'aquesta sostenibilitat són les respostes a allò que les poblacions valoren com a eixos del seu benestar, i que no només s'expressa en la superació de la pobresa, l'accés als serveis de salut i a la seguretat alimentària, sinó que també es manifesta en la satisfacció de demandes tals com el reconeixement de la diversitat cultural i la no-discriminació, el ple respecte i exigibilitat dels drets humans en tot el seu repertori de generacions, la participació ciutadana per al disseny i desenvolupament de les polítiques socials, l'accés a sistemes educatius preescolars i escolars de cobertura universal, la possessió dels beneficis de les noves tecnologies de la comunicació en la vida quotidiana i cultural i la generació de llocs de feina decents per a homes i dones. En un llenguatge, no del tot unívoc, s'ha anomenat a aquesta manera d'afrontar la sostenibilitat del desenvolupament humà «la lluita per la ciutadania social i per un Estat garant de polítiques d'igualtat en educació, protecció social, salut i feina». Més enllà de tots els debats possibles, el ben cert és que aquest enfocament ha tingut la virtut de posar l'accent en una concepció dinàmica de la societat, identifica el caràcter de les estructures de subordinació i la necessitat de realitzar canvis substantius per a revertir el creixement de la pobresa i l'exclusió, reconeix el rol dels subjectes col·lectius d'origens culturals diversos (comunitats, moviments ciutadans, pobles originaris) en la generació de formes de governabilitat democràtica participativa i el paper actiu de l'Estat quant a un «actor

socialment intel·ligent» i que ha d'adoptar un rol protagonista en la implementació de polítiques públiques orientades a assolir societats més igualitàries i justes en sectors clau com són la salut, l'ocupació i l'educació. Aquest enfocament ha permès que es comence a entendre millor el caràcter mobilitzador i de creació de capacitats i recursos que té l'educació de persones adultes en totes les seues modalitats. S'ha emfasitzat, fins ara, l'alfabetització, l'educació bàsica i la capacitat per al treball, però a poc a poc s'amplia el consens entorn del paper dels processos formatius amb joves i persones adultes com una «posada en valor» i una contribució a l'enfortiment de les democràcies i a la generació d'actors socials empoderats i amb major capital social i cívic. De totes maneres, aquesta facultat de comprendre els «processos formatius permanents» com a inversió valorable i exitosa en ciutadania i capital social és encara invisible per a molts dels que prenen les decisions i no aconsegueix quallar estratègicament en

Fotografia: Miguel Mollá

les reformes educatives de la majoria dels països de la nostra regió. Per això les tasques d'investigació, comunicació de bones pràctiques i l'enfortiment de les organitzacions de l'educació permanent com a motors d'un activisme global, que fa propostes i influent políticament, són d'una urgència imperiosa.

3. Claus per a un activisme global dels educadors –es de persones joves i adultes

Una revisió del mapa global dels programes «d'educació per a tota la vida» en les diverses modalitats (escolar, comunitària, popular, presencial, a distància, en moviments socials, urbana, rural, *open social learning*, etc.) ens permet plantejar algunes claus:

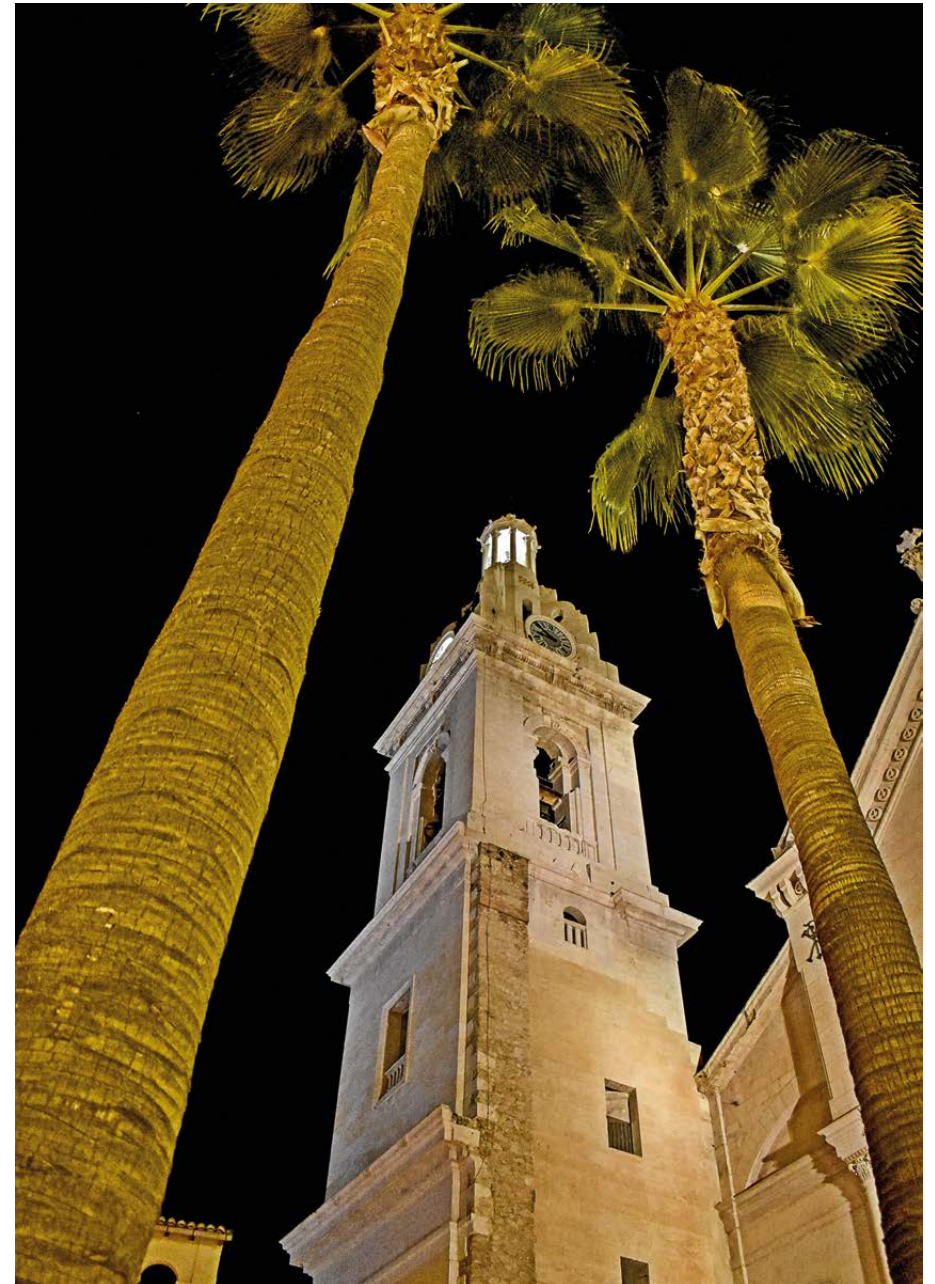
- a) La crisi global actual posa en evidència la necessitat de millorar el dèficit «d'estatalitat» en el desenvolupament de polítiques públiques, i redefineix el rol d'Estat en la generació de mecanismes estructurals que assegurin criteris d'igualtat i solidaritat en el desenvolupament humà. Aquesta demanda pressiona per accelerar els processos de cobertura universal i de qualitat de l'escola pública en tots els àmbits de l'educació de xiquets, xiquetes, joves i persones adultes i en tots els territoris dels països (urbans i rurals), i respecta la diversitat cultural i lingüística. Les tasques pendents en aquest nivell de treball, són la millora de la qualitat de la provisió de serveis educatius per a les persones adultes, avançar en la professionalitat de les institucions dedicades a l'«aprenentatge permanent», la formació de docents capaços d'implementar estratègies formatives de gran impacte en una «societat del coneixement» i el requeriment de coordinar i potenciar sinèrgicament les accions educatives que es desenvolupen amb les diverses poblacions d'un país o regió segons directrius públiques que incorporin el protagonisme de les entitats formatives ciutadanes i l'educació comunitària.
- b) Existeixen evidències que és possible tindre resultats positius en l'eradicació de la pobresa a través de programes de protecció de la xicalla, que assegurin el seu accés a l'educa-

ció preescolar, escolar i la millora de la salut familiar. Les evidències mostren, a més, que per a superar la segmentació social en els assoliments de xiquets, xiquetes i joves que cursen l'educació escolar, i d'aquesta manera avançar cap a sistemes educatius igualitaris, és necessari ampliar el capital cultural de les famílies i comunitats dels sectors socials empobrits i exclosos. A major capital cultural de les famílies i comunitats de base dels xiquets i xiquetes els assoliments de l'aprenentatge escolar són majors i més significatius per a la vida social. Tal comprovació no ha de portar a establir com a prioritats l'alfabetització de les famílies, l'educació comunitària, l'educació sanitària, les biblioteques i centres patrimonials populars, la promoció de moviments culturals de base i l'educació per a la ciutadania, que són àmbits en els quals l'«educació d'adults» pot donar raons suficients per a avalar el seu treball i per a projectar-lo a escales socials majors.

- c) Els sistemes escolars produeixen una enorme quantitat de xiquets i joves desertors, expulsats, marginats del sistema educatiu formal, sancionats pel sistema penal, drogodependents i aturats crònics. Les raons de tal fenomen són diverses, i no és possible parlar-ne en aquest document. El ben cert és que les polítiques educatives no responen a les necessitats d'aquesta població juvenil «extrasistema» i són els centres d'educació de persones adultes, aquells que, sota diverses modalitats, assumeixen la tasca d'atendre i potenciar a aquests joves provinents de sectors empobrits i de famílies mancades de recursos econòmics i culturals. Un altre cas no menor són els i les joves que arriben a l'«educació d'adults» per a buscar ser acollits amb la seua pròpia diversitat cultural o pertinença a tribus urbanes que no són benvingudes en l'escola oficial. És menester valorar en els 'comptes nacionals' de l'educació el rol que l'«educació d'adults» aconsegueix en aquest pla, no només de desenvolupament de processos cognitius, sinó també de contenció emocional,

resiliència i d'aprenentatges socials necessaris per a viure i conviure en societat. En aquest àmbit del treball educatiu és important aconseguir una major cooperació Sud-Sud per a la incidència en el disseny i implementació de polítiques subregionals.

- d) Els requeriments de l'anomenada «societat del coneixement» són diferents segons el tipus de població amb els quals treballem. Des de la perspectiva de l'educació de grups socialment subordinats, les demandes principals són l'accés a les noves tecnologies de la comunicació, l'alfabetització tecnològica i l'ús eficient de les eines de l'edat digital per a generar major capital social i potenciar l'exercici de la ciutadania democràtica. Així mateix, existeixen evidències que la democratització digital té impacte en les formes i continguts amb que els sectors populars adopten les seues estratègies de seguretat, de consum i de participació en les economies locals. Alhora, l'ampliació de l'educació ciutadana i els processos formatius a través de modalitats d'«aprenentatge social obert», basats en centres comunitaris són vies profitoses per a combatre l'analfabetisme funcional i obri pas a moviments locals d'«aprenentatge permanent» (col·legis publicocomunitaris, universitats populars, escoles per a la justícia de gènere, programes d'alfabetització ecològica de jòvens i persones adultes, formació de docents polivalents en sectors rurals i urbans mancats, etc.). Aquesta és la nostra aposta: treballar i mobilitzar socialment, territorialment i interculturalment els processos formatius autoconstituents que col·loquen les bases d'una societat sostinguda en el dret a l'educació durant tota la vida.

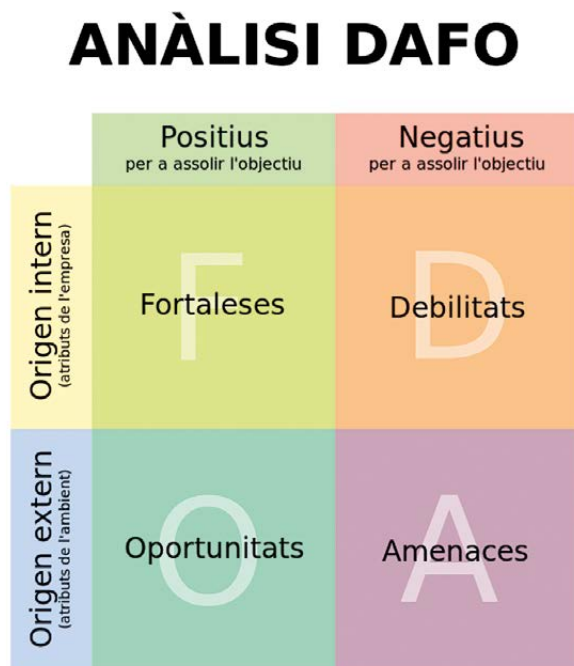

Fotografia: José Luis Duet

Una educació, moltes pràctiques (sobre L'aprenentatge durant tota la vida de les persones i les comunitats com a suport de les societats justes)

1. Neus Benito

Estic d'acord amb els comentaris que ja heu enviat. Per la meua banda, veig «L'aprenentatge durant tota la vida de les persones i les comunitats com a suport de les societats justes.» de Jorge Osorio com una anàlisi DAFO (anàlisi que indica la situació de partida i permet encarar el futur amb èxit) de l'educació permanent al llarg de la vida:

Font: https://ca.wikipedia.org/wiki/Fitxer:SWOT_ca.svg

Modificacions: Traducció al català. L'original es pot veure a: SWOT es.svg; Modificacions fetes per Imartin6.

Fortaleses:

Als centres d'educació de persones adultes arriben joves i adults a qui el sistema educatiu formal ha deixat de banda perquè no sap, no pot o no vol acceptar la seua diversitat (i no només de sectors socials i culturals amb mancances). Ací se senten acollits i aquest és el primer aprenentatge que reben i que els permet iniciar processos cognitius i emocionals necessaris per a viure en societat.

Debilitats:

Els serveis educatius per a persones adultes no disposem del **materi- al** que caldria (tots ens hem d'esperar per usar l'ordinador, fer fotocòpies, la impressora funciona o no, etc., i no diré res d'allò que no tenim), ni tots els **docents** sabem usar estratègies adequades a la «societat del coneixement» alguns ni tan sols apliquen estratègies específiques per a persones adultes. Per evitar açò últim cal investigar, difondre bones pràctiques, coordinar-nos més i donar protagonisme a aquelles entitats o organitzacions que puguen fer de motor, però no es fa, si més no, tant com caldria.

Oportunitats:

La crisi ha fet que les mobilitzacions globals des de 2011-2012 demanen crear mecanismes estructurals d'igualtat i això implica una escola pública, gratuïta i de qualitat en tots els àmbits (infants, joves i persones adultes), en tots els territoris (urbans i rurals), i respectuosa amb la diversitat cultural i lingüística. Fins ara s'havia posat més èmfasi en l'alfabetització i en la preparació per a treballar, però s'ha vist que és clau formar les persones joves i adultes, perquè això les empodera i fa més fortes les democràcies.

Amenaces: (les paraules són de Jorge Osorio, la negreta meua)

Comprendre els «processos formatius permanents» com a inversió valorable i exitosa en ciutadania i capital social és **encara invisible per a molts dels que prenen les decisions i no aconsegueix quallar estratègicament en les reformes educatives** de la majoria dels països.

2. Sandra Ferrero

El text destaca l'educació permanent com un dels factors per al benestar humà, és més, com a un Objectiu per al Desenvolupament Sostenible, i açò em crida l'atenció perquè quan pensem en aquests objectius, solem centrar-nos en la salut, l'alimentació o l'educació primària i secundària dels infants i deixar de banda els aprenentatges al llarg de la vida que puguem necessitar tots els membres d'eixes societats en conjunt. Potser és una qüestió de prioritats: si en alguns espais no s'arriba ni a cobrir les necessitats bàsiques de menjar, salut, *¿habitatge...* com s'ha de pensar en educació permanent?

En societats benestants com la nostra on una gran part de la població sí que té eixes necessitats bàsiques cobertes, però, tampoc sembla que es considere l'educació permanent una peça *fonamental* per al benestar de les persones, ni per part dels governs, que podrien fer més per ella, ni per part de la ciutadania, que amb freqüència la desconeix o la menysprea. Això no és d'estranyar si tenim en compte que, com critica l'article de Jorge Osorio, el PIB és l'únic mesurador del desenvolupament i tot gira en torn a l'èxit econòmic. Probablement per això Osorio intenta fer veure l'educació permanent com a «inversió valorable i exitosa» i «capital social», encara que per a mi podria ser perillós aplicar-hi aquests termes econòmics. Independentment d'això, Osorio també destaca, i hi estic totalment d'acord, la necessitat de «tasques d'investigació, comunicació de bones pràctiques i enfortiment de les organitzacions de l'educació permanent». També nosaltres hem d'intentar arribar més encara a la ciutadania i fer que ens coneguen, vulguen vindre al nostre centre i participar en les nostres activitats tant si en tenen una «necessitat» pràctica immediata com si no.

3. Rosa Estruch

Una educació permanent pública que siga democratitzadora passa, forçosament, per una alfabetització tecnològica de la població, com assenyala l'article d'Osorio: *«Desde la perspectiva de la educación de grupos socialmente subordinados, las demandas principales son el acceso a las nuevas tecnologías de la comunicación, la alfabetización tecnológica y el uso eficiente de las herramientas de la edad digital para generar mayor capital social y potenciar el ejercicio de la ciudadanía democrática.»*

De fet, durant aquestes últimes setmanes, hem pogut comprovar com les destreses digitals de la població estan esdevenint, de manera molt clara, una mesura de classe social. La gent que té una major capacitat d'utilitzar la tecnologia és aquella que s'està adaptant a la nova situació d'una manera menys «traumàtica».

D'altra banda, en una situació de crisi com l'actual, la ciutadania està sotmesa a la pressió constant d'*inputs* informatius de tota mena que la porten a actuar i a comportar-se de maneres molt diferents. La televisió i els mitjans de comunicació estan emetent un discurs fortament ideologitzat que tindrà repercussions en la societat que ens quedarà quan l'actual situació crítica s'estabilitze.

Per això, després de llegir l'article, pense que és fonamental la implementació d'una «democratització digital», com suggereix el text d'Osorio, amb tres objectius bàsics:

1. Generar una major capacitat social a l'hora d'interactuar amb els altres, entendre'ls i fomentar un diàleg que afavorisca els canvis socials, i que difumine la distància entre aquella gent que pot parlar i dir la seua i la gent que no pot fer-ho perquè no controla el llenguatge necessari (en aquest cas el «llenguatge tecnològic»).
2. Fomentar formes de governabilitat més democràtiques i participatives, focalitzades en la implementació de polítiques públiques, i del benestar social general. A més capes de la població amb accés al debat polític, el qual sempre ens apareix mediat per les noves tecnologies i pels mitjans de comunicació, menys injusta i menys classista hauria de ser la societat que en resulta.
3. La implementació d'una societat amb un menor impacte ecològic, ja que les noves tecnologies són fonamentals a l'hora de pensar un nou paradigma econòmic i de desenvolupament social que ajude a frenar la situació climàtica actual. Per a comprovar-ho només hem de fixar-nos en els beneficis mediambientals que està reportant l'actual aturada massiva de desplaçaments, gràcies al teletreball i a la reducció de la producció no essencial.

Des del meu punt de vista, l'activisme del personal educador és fonamental ara mateixa, precisament perquè som nosaltres qui podem fer que

una ciutadania desorientada siga capaç de trobar diferents fils i camins a seguir a través de les xarxes.

4. Paqui Borox

Partint de la pregunta que ens fa Jorge Osorio en el seu escrit (paràgraf segon primer full), intentaré fer algunes xicotetes aportacions:

- Què puc dir? Hi ha una necessitat de repensar el tipus d'aprenentatge què fem. Hem de ser conscients que a les nostres aules existeixen diverses realitats, amb alumnat heterogeni (origen, desigs, necessitats...), múltiples demandes i contextos diferents.
- Mobilitzar: estratègies que garantisquen l'aprenentatge durant tota la vida, com a dret de jóvens i adults, la capacitat que té aquest per ficar en valor a les persones i revolucionar les societats per fer-les més justes i igualitàries. Per tant hem de consolidar espais de reflexió que fiquen a l'abast ferramentes de participació a les persones en la vida política, econòmica, cultural, artística i científica...
- Demanar i assolir com a professores/activistes ciutadans: polítiques educatives públiques d'apoderament de les persones i transformadores de la nostra societat. Generar processos realment democràtics de participació i presa de decisions. Una educació que no depenga de la lògica del mercat, sinó que és universal, gratuïta i oberta a tots-es sense limitacions econòmiques, culturals... i que asseure la igualtat d'oportunitats, en especial a la població més empobrida i exclosa.

5. Lorena Ordiñana

Les i els que hem tingut l'oportunitat d'apropar-nos a l'educació d'adults, sabem que seguir amb el debat de si l'educació permanent és necessària o no, és un debat absurd. Nosaltres tenim la certesa de que és imprescindible. O almenys jo ho pense així. Si més no, encara existeixen sectors dins l'educació(i estic referint-me sobretot a l'administració educativa) que segueix deixant-nos de costat i no ho tenen clar.

Doncs caldria recordar-los que, és l'educació permanent la que s'apropa a totes aquelles persones a les que el sistema ordinari no ha sigut capaç d'oferir-los un lloc per a sentir-se un membre útil i integrat dins la societat.

La nostra pràctica educativa amb adults ens permet conèixer diverses realitats molt diferents a les que no estàvem acostumades i acostumats en Primària i Secundària. Per exemple, la dels joves que arriben desmotivats a la nostra escola degut a experiències roïnes anteriors, gent major que no va tindre l'oportunitat ni el temps per a poder formar-se quan era jove, altres que venen amb l'objectiu de seguir formant-se per a aconseguir nous reptes, inclús millors feines, i també, gent que ve simplement perquè vol continuar creixent. I és que l'educació permanent ofereix oportunitats de creixement personal continu. Al llarg de tota la seua vida, si així ho desitja l'individu.

Els docents reflexionem sobre si estem portant a terme correctament la nostra pràctica educativa. I no és fàcil aquesta reflexió. El pensador Montaigne afirmava que el xiquet no és una ampolla que cal plenar, sinó un foc que és necessari encendre. Podem traslladar aquesta idea també als adults. Elles i ells venen ja plens de moltes coses, però sovint amb eixe foc apagat. Estem nosaltres capaços d'encendre aquest foc que necessiten? Com podríem fer-ho possible?

Aquests últims esdeveniments relacionats amb la crisi mundial provocada pel Covid-19, ens conviden a reflexionar i replantejar-nos qüestions que de vegades resten oblidades i que són prioritàries per al benestar i el desenvolupament integral de les persones.

Eixe desenvolupament físic i psicològic en el que nosaltres els haurem d'acompanyar oferint-los els recursos suficients per a que elles i ells troben les ferramentes necessàries, i així fer-ho possible. I arrel d'aquesta situació actual i dels debats que estan donant-se en la societat, em pregunte, realment resulta tant catastròfic aturar la formació? O deuríem dedicar majors esforços a educar?

Jordi Gaitan Clarà escrivia aquesta setmana a *twitter* que –distingir saber de saber estar i ser és valuós–. I és que acumular continguts no va a ajudar-nos a trobar eixe desenvolupament integral que abans anomenava. En canvi, el fet d'educar va molt més enllà.

Educar respon a l'adquisició de totes aquelles habilitats, conductes i coneixements amb els quals les persones esdevindran individus crítics, lliures pensadors, lliures a l'hora d'elegir. Adquirint un autoconeixement que es permetrà fer front a les adversitats que puguin trobar-se al llarg

de la seua vida, permetent-los readaptar-se a les noves situacions, inclús desprenent-se també moltes vegades d'allò que ja no necessiten. I com no, sabran buscar eixes formes d'aprenentatge que es portaran a l'adquisició de continguts nous que els apassionaran i els interessaran, i que no necessàriament vindran contemplats en un currículum.

En resum, educar els permetrà créixer.

6. Ferran Lerma

Si ens dedicarem a revisar els currículums de les diferents matèries que s'ensenyen a les escoles de primària i als centres de secundària, sembla que l'educació roman inalterable des de fa unes quantes dècades i per contra tots sabem que el sabers i coneixements han crescut de forma exponencial.

Com recull al text de Jorge Osorio, és cert que l'enfocament de l'educació i el seu discurs han anat modificant-se i els drets humans, la igualtat de sexes i el respecte a la diversitat cultural, han anat impregnant la tasca educadora. Encara queda molt a fer en aquest aspecte, sobretot en quan a participació ciutadana perquè el capitalisme i neoliberalisme han impulsat l'individualisme i la necessitat de posseir, fent oblidar que l'ésser humà és un ser social que des dels seus orígens lluitava i defensava el benestar de la tribu.

L'educació hui en dia encara és un font que dona a beure al capitalisme, amb el concepte que tots tenim, i aprofitant paraules de Jorge Osorio, dic que l'educació és alfabetització, adquisició de coneixements bàsics i posterior capacització per al treball millor pagat possible.

7. Isabel Aparicio

El moviment d'educació permanent ha estat molt important i mobilitzador, incidint en l'educació i la necessitat d'assolir igualtat, qualitat de vida i gratuïtat en la provisió de serveis educatius de qualitat.

L'aprenentatge permanent com a dimensió transversal del desenvolupament ecohumà. Hi ha que donar-li als processos formatius una dimensió transversal i catalitzadora dels processos materials i subjectius que condueixen al benestar eco-humà.

Polítiques de desenvolupament i estat de garanties per al desenvolupament de l'educació de persones adultes. La lluita per la ciutadania social

i per un Estat garant de polítiques d'igualtat en educació, protecció social, salut i treball. Per això les tasques d'investigació, comunicació de bones pràctiques.

Claus per un activisme global dels educadors-es de persones joves i adultes. Coordinar i potenciar sinèrgicament les accions educatives que es desenvolupen en les diverses poblacions d'un territori. La nostra aposta seria: treballar i mobilitzar socialment, territorialment i culturalment els processos formatius autoconstituents que col·loquen les bases d'una societat sostinguda en el dret a l'educació durant tota la vida.

8. Manuela Fuentes

La societat actual està cansada de vore com l'educació es redueix sovint a debats que parlen sobre la qualitat de l'ensenyament públic, els recursos destinats a l'escola pública i concertada, canvis de lleis educatives, incorporacions de programes novells, fracàs i abandonament escolar, el famós informe PISA, les *ràtios*, l'aprenentatge primerenc de l'anglès, i com no coneixement i utilització de les noves tecnologies...

Però on encaixa ací l'educació permanent de persones adultes i comunitats? Les polítiques globals actuals, tenen poc en compte verdaderament l'aprenentatge integral de les persones, el món desenvolupat procura crear individus competents en allò que els governs consideren important, sobre tot per al desenvolupament econòmic passant al damunt d'interessos de diversitats culturals o sostenibilitat dels recursos del planeta.

Garantir l'educació de les persones adultes, només es pot fer si es canvien les polítiques socials, és difícil que una dona amb risc d'exclusió social per exemple, pugui accedir a l'educació permanent, si té fills menors, ja que ni tan sols l'etapa d'educació infantil és obligatòria, les guarderies públiques tenen poques places i es ben complicat pagar una guarderia privada si quasi no es pot menjar. Una de les lluites socials amb més força actualment és la lluita feminista que encara al segle XXI és completament necessària.

En quant a l'activisme global dels educadors, podríem dir que sovint, no hi ha massa activisme, en el Pla d'Estudis del Grau de Magisteri, poques vegades es parla de Freire i de l'educació permanent de persones adultes i, una altra cosa ben diferent i molt important, és quin tipus de mestre o mestra arriba a una escola d'adults i el concepte que té d'ella.

Que l'educació permanent d'adults, és una cosineta de lluny dels programes d'educació, l'hem tingut ara mateix, en tota la informació que des de la conselleria d'educació s'ha enviat sobre el Coronavirus, en cap moment han nomenat a les escoles d'adults.

No hem de repetir patrons en l'educació permanent, els nostres alumnes venen molts d'ells amb experiències dolentes del seu pas per escoles de primària i instituts, altres estan passant per moments complicats amb la feina o famílies, tenim molta diversitat de persones als nostres centres, és important l'estima, l'escolta, l'acompanyament, el coneixement de la seua diversitat, social o cultural, a més li hem de sumar l'aprenentatge d'habilitats cognitives, l'alfabetització tecnològica... al mateix moment el mestre o la mestra d'una escola d'adults va formant-se i aprenent d'ells i amb ells.

9. Júlia Alacot

Totalment d'acord en que per garantir la igualtat d'oportunitats, l'Estat ha de reconèixer el dret a l'educació durant tota la vida, amb cobertura universal i de qualitat, prioritzant la **solidaritat** front la competitivitat i, dotar dels mitjans necessaris: capital físic i el més important capital humà per a dur-la a terme.

Com a docents els acompanyem i els ajudem a adquirir les capacitats necessàries per a poder adaptar-se als canvis que esta societat neoliberal genera contínuament, la qual cosa requereix a més de coneixements, un compromís personal i de formació continua al llarg de la vida.

Estic totalment d'acord en que cal donar **visibilitat i reconeixement** a la tasca efectuada durant tants anys per les escoles d'adults que rescaten a aquelles persones que per diferents motius han abandonat l'escola, donant-los la oportunitat de deixar la seva situació de «pobresa formativa, exclusió i vulnerabilitat social», ajudant-los a aconseguir l'obtenció de les titulacions que els permetrà poder millorar la seua situació laboral: en termes econòmics, de benestar i creixement personal i amb capacitat per a contribuir a la millora de la nostra societat.

10. pep aparicio guadas

L'educació permanent, de la qual forma part la formació de persones adultes –amb un caire específic i singular, no-ordinari– és, segons l'autor, un dels vectors que haurien d'orientar l'educació i la vida quotidiana, des d'una perspectiva, integral i integradora, és a dir, des d'una dinàmica ecològica, emancipadora, transversal, curadora, acollidora... en la qual la *vessant humana* ha de ser, necessàriament, conjugada amb la *vessant ecològica* –animal, botànica...– i, a més, ha d'alliberar espais-temps (i), obrir-los i fer-los permeables (ii) i consolidar-los (iii) d'una manera (metodològica, procedimental...) singular i/o comú per poder nèixer-créixer-madurar no sols en les simples tasques instructives sinó en les potents dimensions educatives, comunitàries... que obren la dimensió ètica i política de l'educació.

Una dimensió eticopolítica que tractarem de fer cada dia, en qualsevol lloc –no sols a l'escola sinó també a casa, confinats–, *confiant sempre en els aprenentatges*, és a dir, en les recombinacions-recomposicions d'experiències, sempre compartides –com les lluites, socials i educatives...–, que son reals en les interaccions-intercanvis, de coneixements i usos viscuts i, per tant experienciats, etc. transformant-nos nosaltres, deixant-nos transformar i assistint a transformar a d'altres com, per exemple, a la lectura crítica-crísica de *Revalorar el món* que esdevé un quefer educatiu quotidià, dins i fora de l'escola, que pot generar altres pràctiques i usos de vida... I també *confiant sempre en els desaprenentatges*...

...

I com senyala Henry Giroux:

“El sentit de l'educació és realment la producció d'agència, és establir quines narratives produïrem que permetin a l'estudiant ampliar les perspectives sobre el món i sobre la relació amb altres i amb si mateix. Partir dels mètodes és ignorar completament les qüestions més fonamentals de l'educació: ideologia, cultura, poder, autoritat... Com es constitueixen aquests elements? De quina manera parlen a un futur determinat? Perquè tota educació és, d'alguna manera, una introducció al futur, és una lluita per establir quin tipus de futur volem per al jovent. Els mètodes contenen una mena de silenci sobre les pitjors formes de repressió, perquè neguen la mateixa idea que els estudiants estan vius.”

Carmen Casanova Ostench

Carmen Roca Fernández

Conchín Castelló Canut

Paqui Moya Navarro

Emilia Torregrosa Soro

Enri Mollá Company

José Andrés Pérez Bellido

Marivi Sanchis Almiñana

Mª Natividad Miralles Masanet

Javi Juan Belda

Ana Mª Gisbert Calabuig

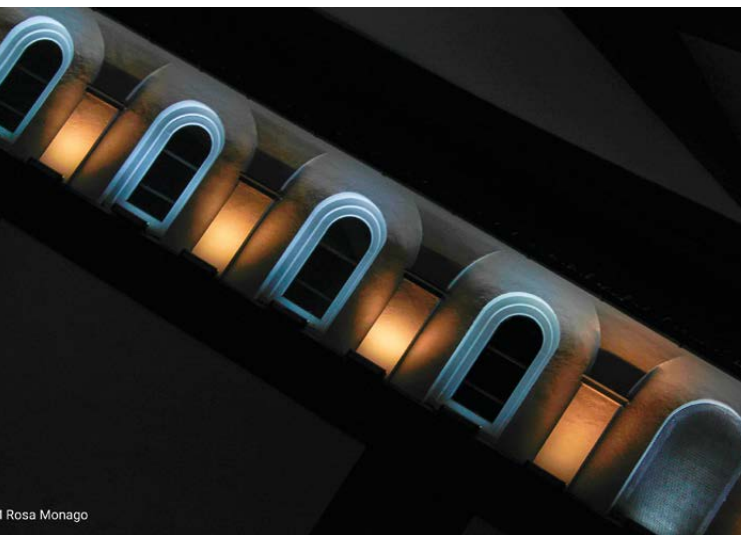
Encarna Oliver

Miriam Capellán

José Luis Duet

Rosa Monago

Miguel Mollá

Ricardo Vera

l'ullal 32

tercera època

revista del cpfpa

francesc bosch i morata

xàtiva

juny 2020

